

RÉSZIDŐS HALLGATÓK A FELSŐOKTATÁSBAN

PART-TIME STUDENTS IN HIGHER EDUCATION

Tózsér Zoltán

Abstract: Participation research focuses on a very simple but rather complex research question: why do different social groups decide to take up educational programs and others do not? In our research we are concentrating on understanding the role of part-time students in higher education institutions. For this reason, we conducted a survey among the part-time students at the University of Debrecen and at the College of Nyíregyháza (n=1.151). Our purpose was to reveal the socio-cultural and socio-demographic features of part-time students as well as the features of the higher education participation. The result of the research suggests the both parents level of schooling affects whether part-time students have a university or college degree. The proportion of part-time learners having obtained a university or college degree is only 35% in Nyíregyháza, whereas nearly 60% of part-time students have a university degree at the University of Debrecen.

Key words: higher education, participation research, part-time students, adult education

Bevezetés

Nemzetközi felmérések szerint Magyarországon az egyik legalacsonyabb a felnőttkori tanulásban való részvétel. (Az EU átlag 17,4 %, az OECD átlaga 15,2%. Hazánkban ez az arány 1996 óta változatlanul 3,6% alatt van!) Vajon mi ennek az oka? Ebben a kutatásban az iskolarendszerű felnőttkori tanulás egyik formáját, az egyetemeken, főiskolákon folyó felnőttoktatási tevékenységet vizsgáljuk. Konkrétabban, a felsőoktatási intézmények részdíjós képzéseiben tanuló hallgatók oktatásszociológiai vizsgálata a célunk. A felsőoktatási intézmények ugyanis fontos szerepet töltenek be a felnőttkori tanulás támogatásában. Ezek az intézmények nappalis és részdíjós képzések nyújtásával járulnak hozzá a felnőttek tudásának bővítéséhez és mélyítéséhez, valamint képességeik fejlesztéséhez. A felsőoktatásban folyó felnőttkori tanulásnak a célja, hogy növelje az egyének versenyképességét a tudásalapú társadalomban. Ezért annak a szerepnek a megértése, amelyet a felnőtt hallgatók a változó felsőoktatásban betöltenek igen fontos.

A kutatás előzményei

Ennek a kérdésnek a tudományos igényű vizsgálatára hazánkban számos kutatás irányult. Forray R. Katalin vezetésével 2005 és 2008 között *Lakossági-társadalmi igények a felnőttek felsőfokú továbbtanulásában* címmel OTKA kutatás (T - 47335. sz. kutatás) indult és ennek eredményeként számos publikáció (Balázsovits és Kalocsainé 2006, Balázsovits 2009, Forray és Kozma 2009, Forray 2008, Kalocsainé 2009, Nagy 2006) látott napvilágot. Ezek a tanulmányok azt a kérdést vették górcső alá, hogy a felnőttek felsőfokú továbbtanulásában milyen lakossági-társadalmi igények jelennek meg. A vizsgálatok fő kérdése az volt, hogy miért tanulnak az emberek a felsőoktatásban, miért vesznek részt felnőttkorban felsőoktatási intézmények által kínált képzési programokban. A kutatás során tehát a felnőttként, munka mellett tanulók motivációit és igényeik feltárását célozták meg.

Ezen kutatások mellett készültek további, jellemzően intézményi szintű vizsgálatok (Engler 2011, Engler és Fekete 2007, Kispálné 2007a, 2007b, Kórodi 2006, Szabó 2009,) is, amelyek a felnőttek felsőfokú (tovább)tanulását vizsgálták valamilyen szempontból.

A felsőoktatási intézmények keretében folyó felnőttoktatás vizsgálatának jellemző fókuszpontjai a felnőttkori továbbtanulásban való részvétel és az azt befolyásoló szociokulturális és demográfiai

változók közötti kapcsolatok feltárása, a továbbtanulás motivációinak kutatása (lásd. Forray és Kozma 2009, Forray 2008, Engler 2011, Nagy 2005, Balázsovits és Kalocsainé 2006, Balázsovits 2009, Szabó 2009, Kispálné 2007, 2009), a tanulási akadályok feltárása (lásd. Szabó 2009), az intézmény, illetve a szak- és szakirány választást befolyásoló tényezők (lásd. Forray és Kozma 2009, Forray 2008, Szabó 2009), illetve a finanszírozás és a megtérülés kérdései (lásd. Engler 2011, Koródi 2006).

Ebben a tanulmányban mi arra a kérdésre keresünk választ, hogy **kik a részidős hallgatók**, vagyis, **milyen szociodemográfiai és szociokulturális jellemzőkkel** írhatók le a felsőoktatásban levelezős, esti és távoktatásos hallgatók. Azt is megvizsgáljuk, hogy a **felsőoktatási részvételüket mi jellemzi**, vagyis milyen karon, képzési szinten, iskolázottsági háttérrel stb. jelentkeznek a felsőoktatásban.

Módszertani leírás

Az empirikus vizsgálat során on-line kérdőíves vizsgálatot végeztünk a Debreceni Egyetemen és a Nyíregyházi Főiskolán tanuló levelező, esti és távoktatás tagozatos képzésben tanuló részidős hallgatókkal. A megkérdezés kiterjedt minden évfolyamra és képzési szintre. A kutatásban a Debreceni Egyetem esetében az alapsokaság 7.562 hallgató, akik közül 773 fő töltötte ki a kérdőívet (N=7.562, n=773), amely 10,2%-os válaszadási arányt jelent. A Nyíregyházi Főiskolán 3.952 érintett hallgatóból 378 fő hallgató válaszolt a kérdéseinkre (N=3.952, n=378), amely 9,5%-os válaszadási arány. A két intézményben tehát összesen 1.151 hallgató adott választ a kérdésekre (n=1.151).

Kik a vizsgálat részidős hallgatói?

Nemek, életkorok

A részidős hallgatók nemi megoszlása megegyezik a nappalis hallgatók országos arányával, mivel a válaszadók közel 71%-a (800 fő, 70,8%) nő, míg a férfiak aránya kevesebb, mint 30% (330 fő, 29,2%). A válaszadókat életkoruk alapján négy életkori kategóriába rendeztük: a 18-25 évesek aránya 27,3%, a 26-30 éveseké 24,3%, a 31-36 éveseké 24%, és végül a 37-57 évesek aránya 24,4%. A válaszadók átlagéletkora 32 év (31,6), a legfiatalabb válaszadó 18, a legidősebb 57 éves. A szórás értéke 8.

Állampolgárság, nemzetiség és etnikum

A válaszadók döntő többsége (>97%) a magyart jelölte meg állampolgárságaként. Ha valaki ettől eltérően választott, akkor az jellemzően a román, a szlovák és az ukrán, illetve a német állampolgárságot adta meg. Ez nyilván összefügg az egyetem földrajzi és geopolitikai elhelyezkedésével, másfelől történelmi, kulturális okokkal indokolható. Érdekes, hogy a válaszadók sorában megjelentek a kettős állampolgársággal rendelkező hallgatók is (<1%).

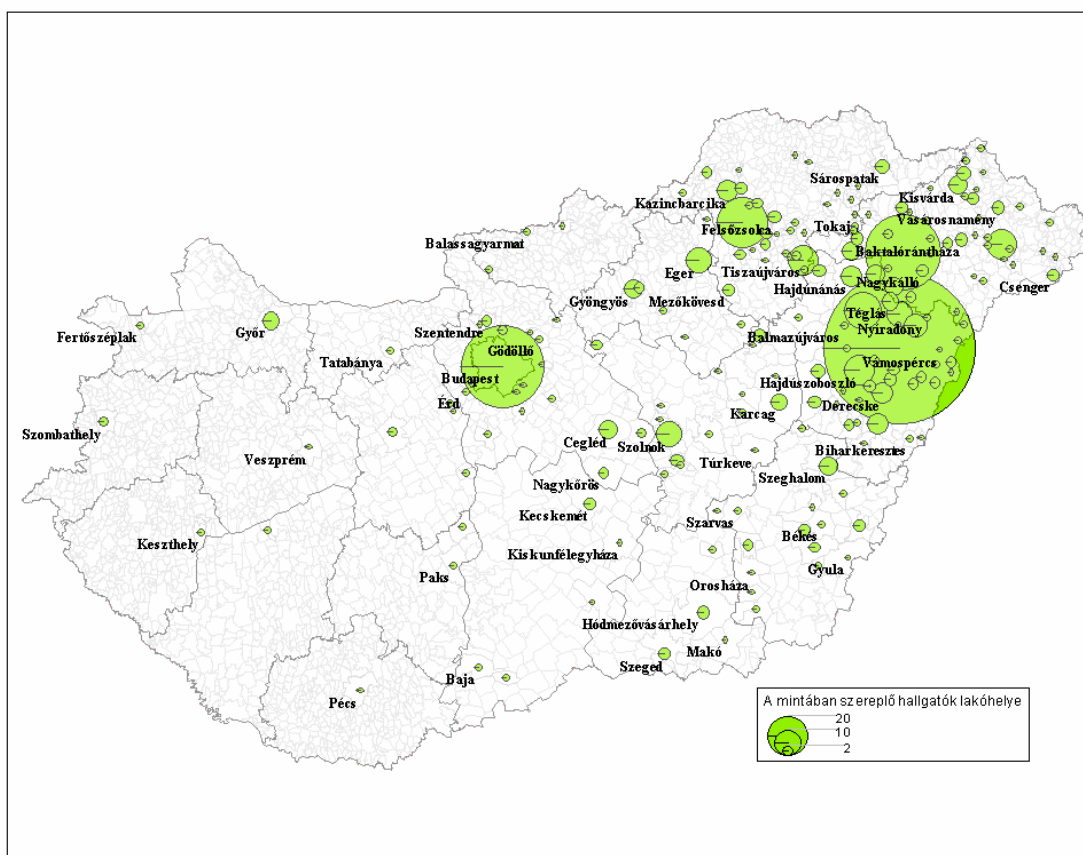
A nemzetiség és az etnikum tekintetében szintén a magyar nemzetiséget választották a legnagyobb arányban (>80%). Ugyanakkor, itt feltűnő a nem válaszolók viszonylag magas aránya (>15%). Ez feltételezhetően a kérdés érzékeny jellegéből következik, de az is elképzelhető, hogy a kitöltők úgy gondolták, hogy az állampolgárság megválaszolásával már teljesítették ezt a feladatot és továbbléptek a következő kérdésre. Továbbá, az is magyarázhatja a viszonylag magas válasziányt, hogy nem minden hallgató tudja elhatárolni, megkülönböztetni az állampolgárság, a nemzetiség és az etnikum fogalmakat. Az állampolgárság az esetek túlnyomó többségénél megegyezik a nemzetiséggel, de ez nem feltétlenül van így. Erről tanúskodik, hogy akik válaszoltak a nemzetiségre, illetve etnikumra vonatkozó kérdésre, jellemzően románnak, ukránnak, németnek, oroszoknak, illetve cigány/romának vallották magukat.

Vonzáskörzet

A hallgatók lakóhelyének a vizsgálata során csak a település megnevezését kértük a kitöltőktől. Ez alapján tovább vizsgáltuk a településeket megyei, illetve régiós bontásban.

A Debreceni Egyetem (1. térkép) részidős képzésben tanuló hallgatói legnagyobb arányban Hajdú-Bihar megyéből (40,9%), Szabolcs-Szatmár Bereg megyéből (17,7%), Borsod-Abaúj-Zemplén

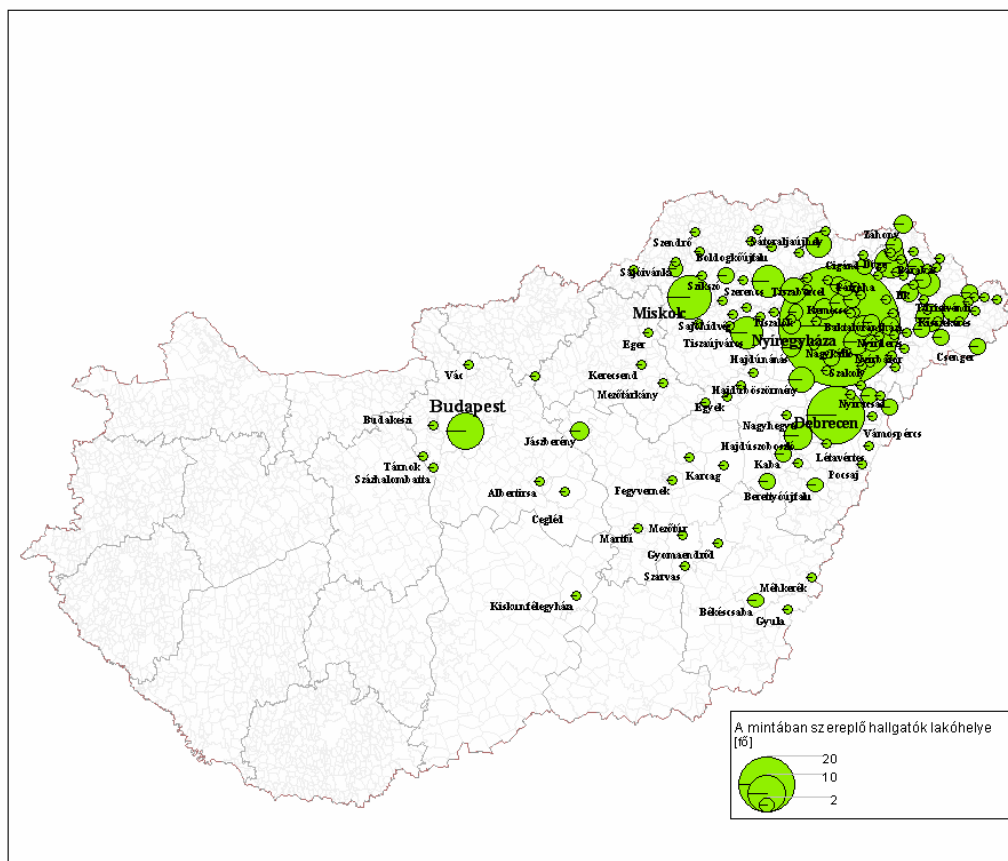
megyéből (11,8%), és Pest megyéből (12%) érkeznek az intézménybe. Ennek a háttérében valószínűleg többek között a földrajzi közelség, a megközelíthetőség állhat és az intézmény képzési kínálata, valamint a Debreceni Egyetem jó híre, presztízse is.

1. térkép. A Debreceni Egyetem vonzáskörzete a részidős hallgatók lakóhelye alapján (Teperics Károly szerkesztése, 2013)

A **regionális megoszlás** ennek megfelelően az észak-alföldi (63,1%) és az észak-magyarországi (15,9%), valamint a közép-magyarországi régió (12%), vagyis Pest megye dominanciáját bizonyítja. Emellett megemlíthető még a dél-alföldi régió három megyéje is: Bács-Kiskun megye (0,8%), Békés megye (3%) és Csongrád megye (1%), amely összesen 4,8%-ot tesz ki. (Ebben a térségben a Szegedi Tudományegyetem a regionális tudásközpont.)

A **Nyíregyházi Főiskolára** (2. térkép) járók lakóhelyének vizsgálata során azt találtuk, hogy a hallgatók több mint fele (55,6%) Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből érkezik. Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar megyéből közel azonos mértékben (15,9% + 15,3%) jönnek a hallgatók. Más megyékből csak nagyon alacsony mértékben érkeznek a résztvevők; ebből a szempontból talán csak Pest megye emelhető ki, de onnan is csak viszonylag kevesen (4,2%) jönnek Nyíregyházára tanulni. Külföldről, ami ez esetében Ukrajnát, Szlovákiát és Romániát jelenti, csak nagyon kevesen (1,1%) érkeztek.

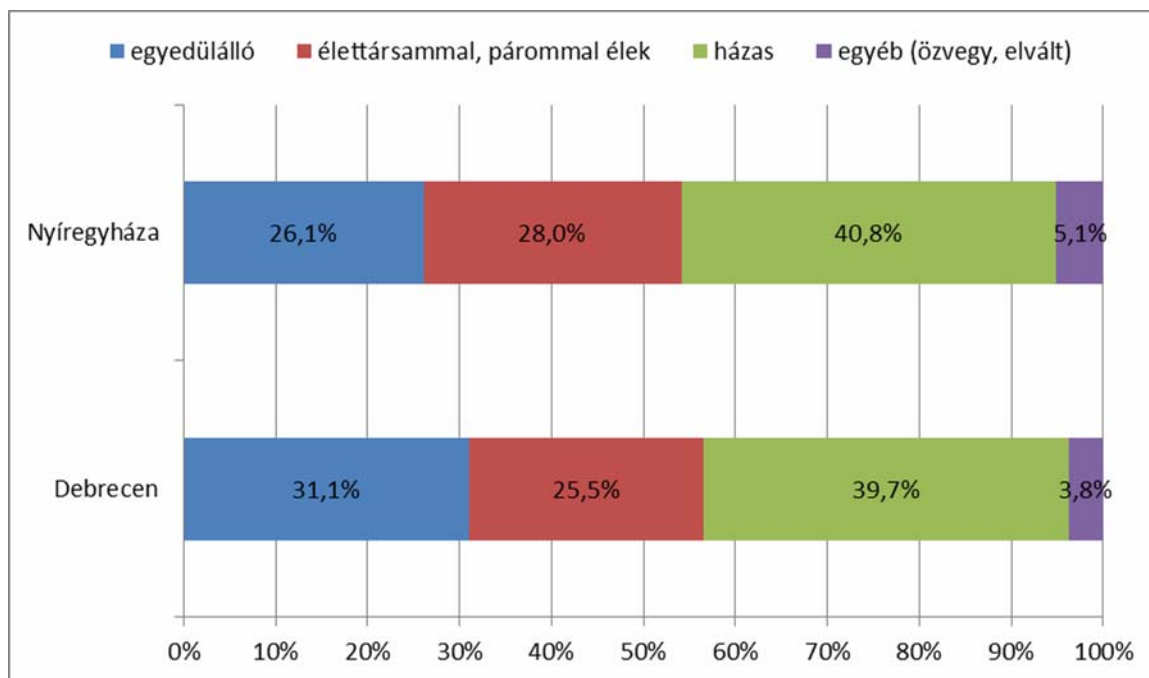
2. térkép. A Nyíregyházi Főiskola vonzáskörzete a részidős hallgatók lakóhelye alapján (Teperics Károly szerkesztése, 2013)

A főiskolás részidős hallgatók többsége tehát az észak-alföldi régióból (73,2%), kisebb mértékben pedig az észak-magyarországi régióból (17,2%), illetve a közép-magyarországi régióból (4,2%) származik. Úgy tűnik, tehát hogy a Nyíregyházi Főiskolára járók jellemzően a megyeszékhelyről, Nyíregyházáról (20,9%), illetve a környező megyékből kerülnek ki. A Debreceni Egyetem esetében is tapasztaltunk ilyen regionális vonzáskörzetet, ami főként Hajdú-Bihar megyét (40,9%), Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét (17,7%), Borsod-Abaúj-Zemplén megyét (11,8%), és Pest megyét (12%) jelentette, tehát az észak-alföldi (63,1%) és az észak-magyarországi (15,9%), valamint a közép-magyarországi régiókat (12%). Ugyanakkor - és ez a legfőbb különbség - a Debreceni Egyetemre az ország valamennyi megyéjéből és régiójából érkeztek hallgatók, míg Nyíregyháza esetében ez nem mondható el. A főiskola regionális, vidéki felsőoktatási intézménynek számít. (Ennek háttérében valószínűleg ezernyi, egymással szorosan összefonódó ok húzódhat. Például a képzési kínálat, finanszírozási kérdések, intézményi presztízs, megítélés stb.)

Családi állapot

A **családi állapot**ról az állapítható meg, hogy válaszadók többsége nem egyedülálló, hiszen a házasságban élők aránya 40%, az élettársával, illetve párjával együtt élők aránya pedig 26%. Ugyanakkor az is figyelemre méltó, hogy minden harmadik válaszadó (30%) egyedülálló. Ennek valószínűleg a minta életkori megoszlása lehet az egyik magyarázója, mivel a minta picivel több, mint fele a 18-30 éves korosztályhoz tartozik. A kérdőívben az egyéb választ megjelölők mindegyike visszakösdölhető volt a fenti három lehetőség közé. Az elváltakat és az özvegyeket pedig egy egyéb kategóriába vontuk össze. Arányuk 4,2%.

A válaszadók családi állapotát **intézményenként** vizsgálva (1. ábra) azt találtuk, hogy a főiskolán több a házasságban, illetve az élettársal vagy párkapcsolatban élők aránya, és az özvegyek és elváltak is magasabb arányban jelennek meg, mint az egyetemen.

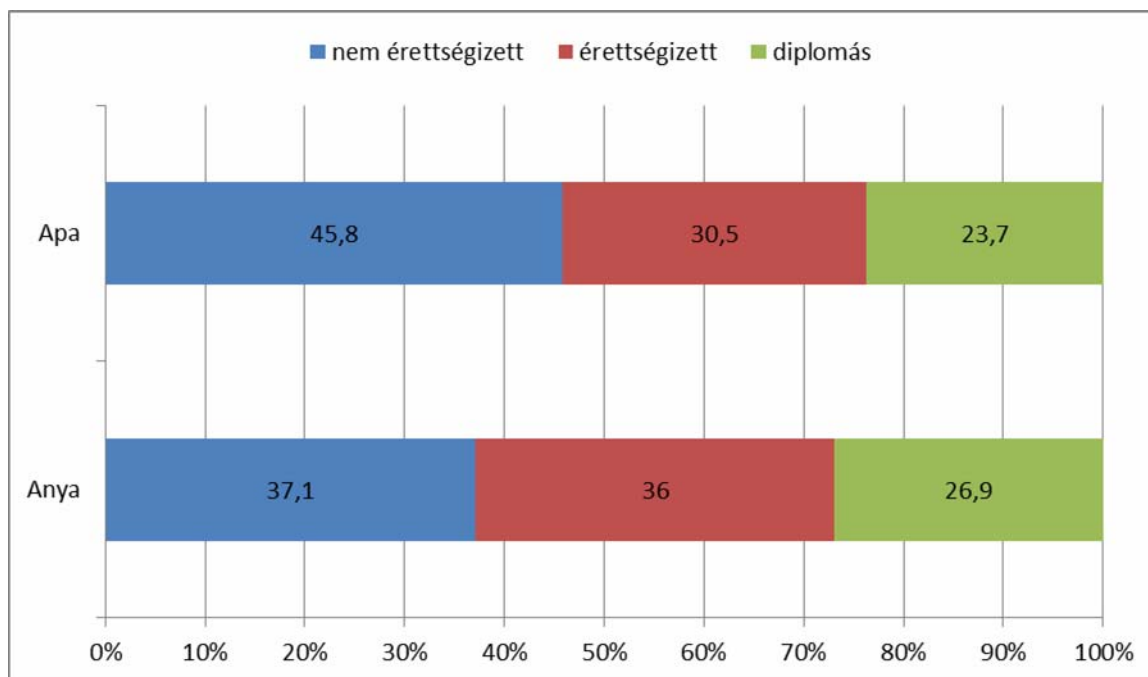

1. ábra. A családi állapot eloszlása, intézményenként (%-ban)

A családi állapotok között **nemi különbségeket** találtunk ($p < 0,0001$). A férfiak körében közel 15%-kal magasabb az egyedülállók aránya, mint a nők körében. A nők körében gyakoribb (27%), hogy az élettársukkal vagy a párjukkal élnek, mint a férfiak körében (23%). Hasonlóan, a nők magasabb arányban (42%) élnek házasságban, mint a férfiak (36%). Végül, a nők körében gyakrabban (5%) fordulnak elő elváltak és özvegyek, mint a férfiaknál (2%).

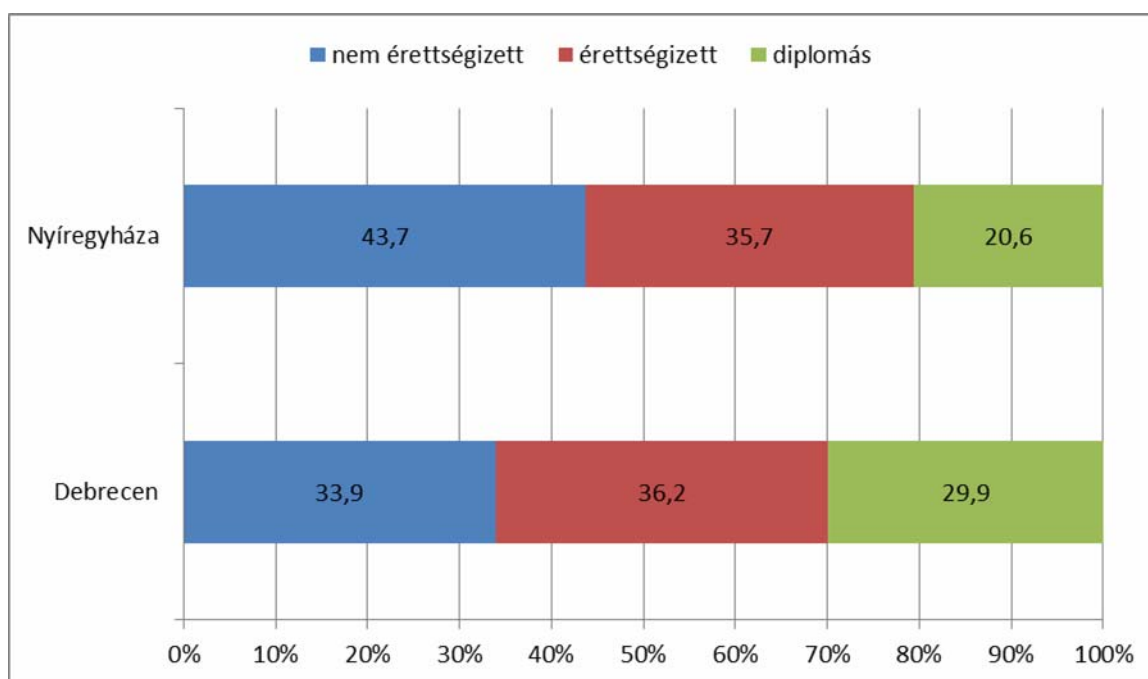
A válaszadók 42%-nak van, míg 58%-nak nincs gyermeke. A **gyermekvállalást nemenként** elemezve: a nők 45%-nak már van gyermeke, míg a férfiaknál csak 33% ez az arány. Ez különbség is erősen szignifikáns ($p < 0,0001$). A **gyermekvállalást intézményenként** vizsgálva azt találtuk, hogy a Nyíregyházára járók körében kicsivel magasabb (45%) a gyermekesek aránya, mint a Debrecenbe járók esetében (41%). Ez a különbség azonban nem szignifikáns. A **gyermekvállalást az életkori** csoportok szerint vizsgálva: a 18-25 évesek életkori csoportban még csak kevesebb, mint 5%-nak van gyermeke, míg a 31-36 éveseknél ez az arány megközelítőleg 60%-ot, végül a 37-57 éves csoportban közel 90% ez az arány. Az életkori csoportok közötti különbség erősen szignifikáns ($p < 0,001$).

A **szülők iskolai végzettségének** elemzése során (2. ábra) a kérdőívben szereplő tíz képzési szintből hármat hoztunk létre: 1.) érettségivel nem rendelkezők, 2.) érettségizettek és 3.) diplomások. A számok azt mutatják, hogy az anyák mind a három képzés szinten magasabban iskolázottabbak, mint az apák.

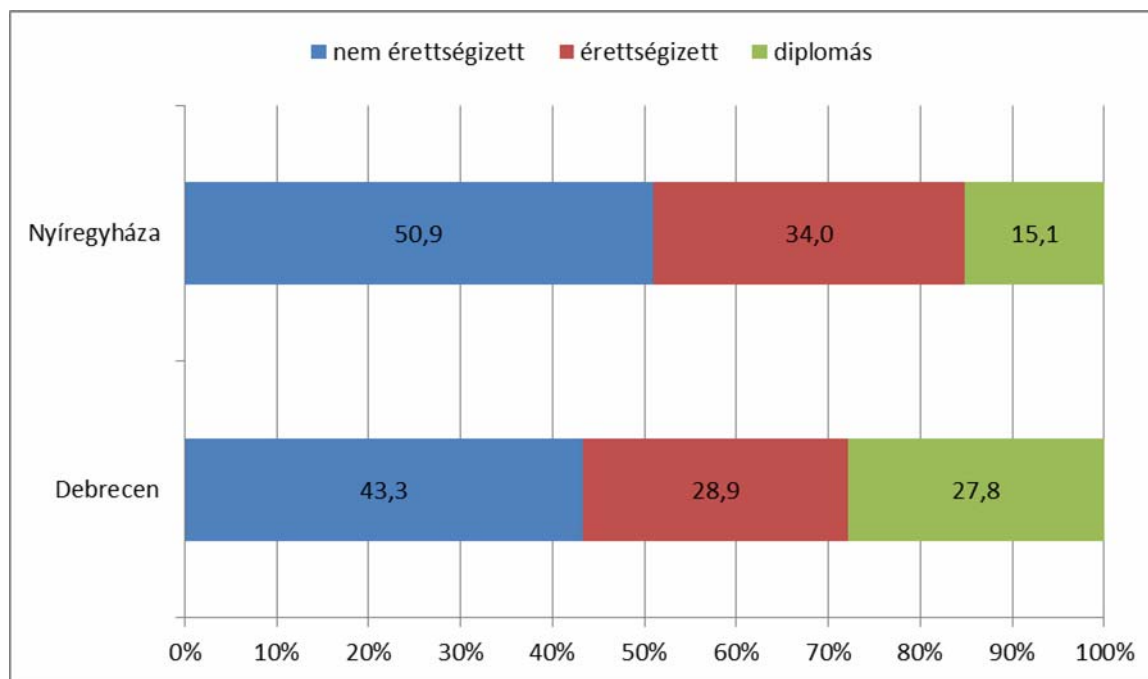
2. ábra A szülők iskolai végzettsége (%-ban)

Az anya iskolai végzettségét **intézményenként** összehasonlítva (3. ábra) azt találtuk, hogy a **Nyíregyházi Főiskolán közel 10%-kal magasabb az első generációs értelmiségiek aránya**, mint a Debreceni Egyetemen. A különbség szignifikáns ($p < 0,001$).

3. ábra. Az anya iskolai végzettsége, intézményenként (%-ban)

A szülők iskolai végzettsége közötti eltérés **intézményenként** az **apák** körében még inkább hangsúlyozottan jelenik meg (4. ábra). A főiskolán ugyanis a hallgatók mindössze 15%-a rendelkezik diplomás apával, míg az egyetemre járók körében majdnem minden harmadik válaszadó (28%). A főiskolára jellemzően érettségizett és érettségivel nem rendelkező apák gyermekei járnak. Ez különbség erősen szignifikáns ($p < 0,0001$).

4. ábra. Az apa iskolai végzettsége, intézményenként (%-ban)

Mindkét szülő iskolai végzettsége kihat arra, hogy a gyermekük rendelkezik-e már diplomával vagy sem. A diplomások közel kétszer akkora arányban (63%) rendelkeznek felsőfokú végzettségű **anyával**, mint az első generációs értelmiségiek (37%). A másik nagy különbséget az érettségivel nem rendelkező anyák gyermekeinek az esetében látjuk: itt az első generációs értelmiségieknél az anyák közel 60%-a nem rendelkezik érettségivel, míg ez az arány azok körében, akik a jelenlegi képzés keretében újabb diplomát kívánnak szerezni körülbelül 40%-ot tesz ki. Vagyis, az értelmiségi családból származók nagyobb valószínűséggel szerzik meg a jelenlegi képzés keretében az újabb diplomájukat, míg a nem értelmiségi családból származók az első diplomájuk megszerzésére törekszenek. Ez a különbség erősen szignifikáns ($p < 0,0001$). Az **apák** esetében is ugyanilyen nagymértékű különbségre lettünk figyelmesek a felsőfokú végzettségű apák gyermekeinek a körében. Ez azt jelenti, hogy a diplomások kétszer gyakrabban kerülnek ki olyan értelmiségi családokból, ahol mind az anya (63%), mind az apa (67%) felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezik, mint a nem diplomások (anya: 37%, apa: 33%). Az érettségivel nem rendelkező szülői háttérrel rendelkezők körében is hasonló eltérést tapasztaltunk: itt a nem diplomások körében több mint 10%-kal magasabb az érettségivel nem rendelkező szülői háttér. Ez a különbség erősen szignifikáns ($p < 0,0001$). Végül is, a **szülők iskolai végzettsége kihat arra, hogy első vagy második diplomáját szerzi a hallgató**. Az apától ez jobban függ (anyák, $\chi^2=31,465$, apák, $\chi^2=36,586$). A korreláció értéke: 0,5.

Mi jellemzi a felsőfokú tanulmányokat?

Az online kérdőíves megkérdezésre a Debreceni Egyetemen a legmagasabb arányban a Bölcsészettudományi Kar (15,3%), az Állam – és Jogtudományi Kar (14,1%), az Egészségügyi Kar (13,7%), a Gyermek-és Felnőttképzési Kar (13%) és az Műszaki Kar (10,1%) részidős hallgatói válaszoltak. A Nyíregyházi Főiskola esetében a Gazdasági- és Társadalomtudományi Karon tanulók közül nagyjából minden harmadik megkérdezett (34,4%) adott választ, de a többi karról is viszonylag magas arányban érkeztek válaszok: a Pedagógusképző Kar (23,5%), Természettudományi és Informatikai Kar (19,5%), Műszaki és Mezőgazdasági Kar (12,5%) és Bölcsészettudományi és Művészeti Kar (10,1%). Vagyis, bár létszámában az egyetemről kétszer többen válaszoltak ($n=773$), mint a főiskoláról ($n=378$), és arányaiban is az egyetemen volt magasabb a válaszadási arány (10,2%), mint a főiskolán (9,5%), de az figyelemre méltó, hogy az egyes karok vonatkozásában a főiskolára járók aktívabbnak bizonyultak a válaszadásban. Vagyis, például a DE esetében a legmagasabb arányban a BTK-ra járók válaszoltak (15,3%), viszont az NY esetében a GTK-ra járók ennél kétszer

(34,4%) aktívabbnak bizonyultak a válaszadás szempontjából. Hasonlóan, viszonylag magas válaszadási aránnyal találkoztunk a főiskolán a PPK-n és a TTIK-n.

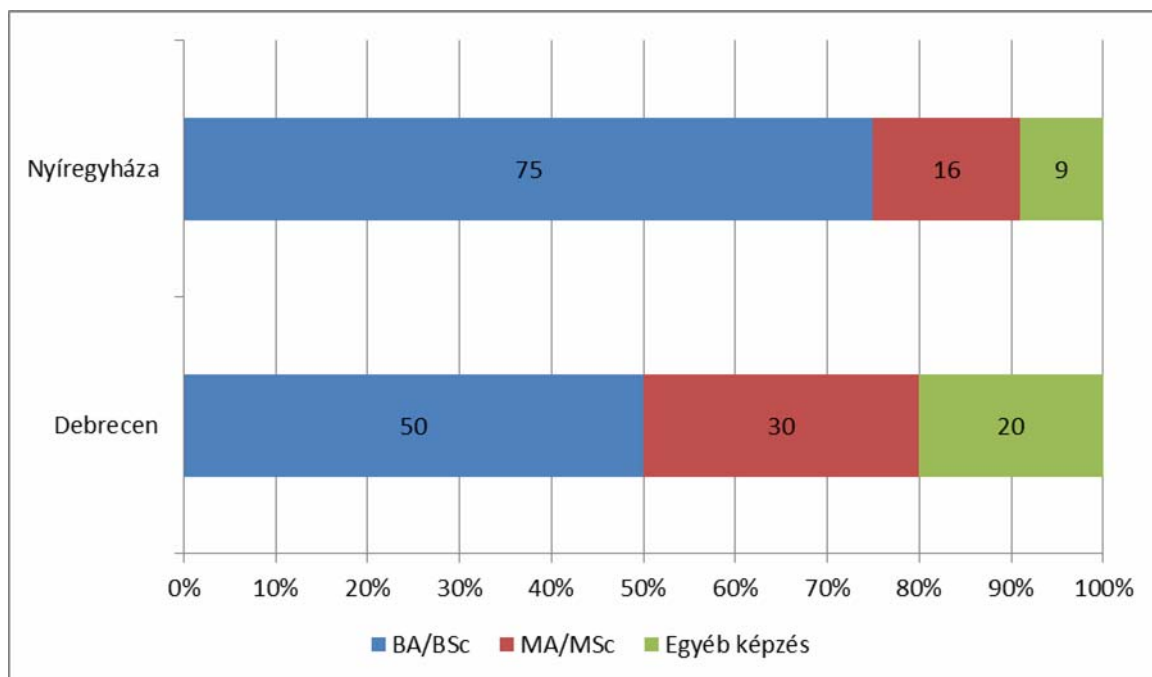
Az elemzésekhez (1. táblázat) a **Debreceni Egyetem** és az **Nyíregyházi Főiskola** karait **szakmánként** csoportosítottuk és nyolc kategóriát hoztuk létre: 1.) **jogtudományi** (DE- Állam- és Jogtudományi Kar), 2.) **egészségtudományi** (DE- Általános Orvostudományi Kar + DE- Egészségügyi Kar + DE- Népegészségügyi Kar), 3.) **bölcsészettudományi** (DE- Bölcsészettudományi Kar + NYF Bölcsészettudományi és Művészeti Kar), 4.) **gazdaságtudományi** (DE Közgazdaságtudományi Kar + DE Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar+ NYF Gazdasági és Társadalomtudományi), 5.) **mezőgazdaság-tudományi** (DE Mezőgazdaság, Élelmiszertudományi-és Környezetgazdálkodási Kar + NYF Műszaki és Mezőgazdasági Kar), 6.) **műszaki, informatikai tudományi** (DE Informatikai + DE Műszaki Kar), 7.) **pedagógusképzés** (DE Gyermeknevelési- és Felnőttképzési Kar + NYF Pedagógusképző Kar) és 8.) **természettudományi** (DE Természettudományi és Technológiai Kar + NYF Természettudományi és Informatikai Kar) szakmák.

1. táblázat. Szakmák a két intézményben (%-ban)

Szakmák	Debrecen	Nyíregyháza
Jog	14,1	-
Egészség	21,8	-
Bölcsész	15,3	10,1
Gazdaság	12,5	34,4
mezőgazdaság	1,4	12,5
műszaki, info	15,4	-
pedagógus	13	23,5
természet	6,5	19,5

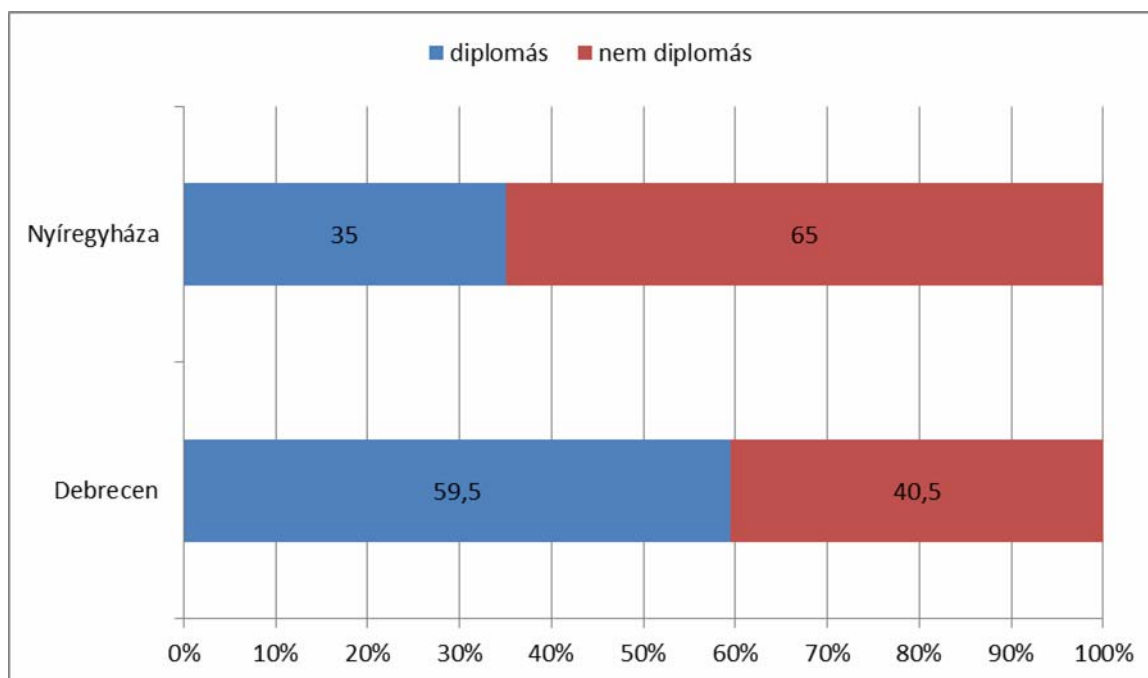
A részidős hallgatók felsőfokú tanulmányainak a jellemzése során elsőként a **képzési szintre** kérdeztünk rá (5. ábra). Mint a módszertani leírásban jeleztük a kérdőív eljutott minden évfolyam, minden képzési szintjén tanuló részidős hallgatóhoz, így ennek megfelelően kínáltuk fel a válaszlehetőségeket. A legtöbb hallgató alapképzésre (BA, BSc) vagy mesterképzésre (MA, MSc) jár, így az elemzések során ezzel a két képzési szinttel foglalkoztunk és a többi képzési szintet pedig egy egyéb képzés válasz kategóriába kódoltuk.

Nyíregyházán a hallgatók ¾-e az alapképzés (BA/BSc) megszerzése céljából folytat felsőfokú tanulmányokat, míg Debrecen esetében ez az arány alacsonyabb, csak 50%. A főiskolára tehát jellemzően BA/BSc diploma miatt jönnek a hallgatók. Az egyetem esetében is fontos szempont ez, de míg a főiskolán csak a válaszadók 16%-a vesz részt mesterképzésben, addig az egyetem esetében ez 30%, vagyis nagyjából minden harmadik hallgató MA/MSc végzettséget kíván szerezni. Vagyis, a főiskola inkább teremt lehetőséget első diploma megszerzésére, mint az egyetem. A hallgatók legmagasabb iskolai végzettségének vizsgálatakor ugyanis azt láttuk, hogy a főiskolára járók körében a diplomások aránya csak 35%, addig az egyetem esetében ez közel 60%-ot jelent. Az egyéb képzésekre járók aránya az egyetemen 20%, míg a főiskolán 9%.

5. ábra. Képzési szintek a két vizsgált intézményben (%-ban)

A **diplomások** és **nem diplomások** arányát **intézményenként** vizsgálva (6. ábra) arra az eredményre jutottunk, hogy az egyetemen közel kétszer nagyobb arányban (60%) vannak azok, akik a jelenlegi képzésben újabb diplomát kívánnak szerezni, mint főiskolán, ahol ez az arány csak 35%. Az egyetemen többségben már diplomások készülnek újabb felsőfokú végzettséget szerezni, míg a főiskolán jellemzően az első generációs értelmiségi jelöltek (65%) törekcsenek diplomához jutni. A két intézmény között tehát ebből a szempontból elég nagy különbség van: a **Debrecenbe járók magasabban iskolázottabbak, mint a Nyíregyházán tanulók.**

6. ábra. Diplomások, nem diplomások intézményenként (%-ban)

Ez a különbség még inkább kitapintható akkor, ha a **második, a harmadik és a negyedik diplomások arányát** vizsgáljuk a két intézmény vonatkozásában. Itt azt látjuk, hogy a Debrecenbe járók 17%-kal magasabb arányban szereznek második diplomát, de a harmadik (<4%) és negyedik diplomával (□1%) rendelkező debreceni és nyíregyházi hallgatók között már nem olyan éles a különbség, bár kétségtelen, hogy ebből a szempontból is az egyetemen tanulók vannak előnyösebb helyzetben.

A kérdőívben szereplő diploma megszerzésének az évét az elemzés során átalakítottuk, úgy hogy arra a kérdésre kapjunk választ, hogy **hány éve diplomáztak** a válaszadók. Az egyetemre járók átlagosan 9 éve, míg a főiskolán tanulók átlagosan 11 éve szereztek meg diplomájukat. A szórás értéke az egyetemre járóknál 7, míg a főiskola hallgatóinál 8.

Vagyis, a főiskolára járók esetében jellemzően több idő telik el az első diploma megszerzése és a között, hogy újra iskolapadba üljenek. Úgy tűnik, hogy a **Debrecenben** tanulók **hamarabb visszatérnek a felsőfokú továbbtanuláshoz és több ideig is maradnak ott**, mivel láttuk, hogy körükben magasabb a több diplomások aránya, mint a főiskolásoknál.

Végül, a hipotézisvizsgálatot kétmintás t-próbával végeztük el ($t=2,32$). $p < 0,05$).

A felsőfokú tanulmányok jellemzését végül a **halasztás** és annak okainak vizsgálatával zártuk. A tanulmányok halasztása a Debrecenbe járók körében több mint háromszor gyakrabban fordul elő (10,7%), mint a Nyíregyházán tanulóknál (3,2%). Ez a különbség erősen szignifikáns ($p < 0,0001$). A **halasztás okaként** leggyakrabban anyagi, egészségügyi okokat, gyermekszülést, munkahelyi okokat, végül tanulással, tanulmányi követelményekkel, vizsgázással kapcsolatos okokat jelöltek meg, illetve ezen válaszok különféle kombinációit.

Tudjuk, ugyanis hogy a valóságban nem lehet ezeket a magyarázatokat élesen elválasztani egymással, hiszen azok jellemzően szorosan összefüggenek, például a tandíj előteremtésének nehézsége származhat munkahelyi akadályokból (pl. a munkahely elvesztéséből). Vagy az időhiány és a tanulmányi okok összefonódnak az egészségügyi okokkal, a családi, vagy épp a gyermekvállalást tényével.

Összefoglalás

Ebben a tanulmányban a felsőoktatásban tanuló **részidős hallgatókat** vizsgáltuk. Elsőként röviden áttekintettük azokat a legfontosabb **hazai kutatásokat**, amelyek a részidős, felnőtt és nem tradicionális hallgatók vizsgálatával foglalkoztak. Megállapítottuk, hogy a felsőoktatási felnőttoktatás kutatásának legfontosabb vizsgálati dimenziói a felsőoktatási részvétel okainak, illetve az azokat befolyásoló szociokulturális és szociodemográfiai tényezőknek a vizsgálata, az akadályok feltárása, az intézményválasztást befolyásoló tényezők azonosítása, a munka és a tanulás kapcsolatának elemzése és végül a képzés finanszírozási és megtérülési kérdései. Ezek a kutatások szemléletükben és módszertanukban jellemzően interdiszciplinaritásra és multidiszciplinaritásra törekszenek.

Ezt követően az észak-alföldi régió két felsőoktatási intézményében (Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Főiskola) részidős hallgatók körében lefolytatott **vizsgálatunk** eredményeit mutattuk be. **Két kérdésre** kerestünk választ: 1.) Milyen szociodemográfiai és szociokulturális jellemzőkkel írhatók le a vizsgált részidős hallgatók? 2.) Mi jellemzi a felsőoktatási tanulmányaikat?

A **kutatás eredményei** szerint a Debreceni Egyetem és a Nyíregyházi Főiskola részidős képzéseiben tanulók jellemzően nők (□70%), és átlagosan 32 évesek. A válaszadók döntő többsége (>97%) magyar állampolgárságú, és csak néhány százalék román, ukrán, szlovák, illetve német állampolgárságú. Hasonlóan, a többség magyar nemzetiségűnek vallotta magát. A Debreceni Egyetemre járók jellemzően legnagyobb részben Hajdú-Bihar megyéből, illetve kisebb részben Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből, Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből, valamint Pest megyéből kerülnek ki. Ugyanakkor, az egyetem képes az ország valamennyi megyéjéből idevonzani a hallgatókat. A Nyíregyházi Főiskola esetében erről nincs szó, mivel az intézmény regionális beiskolázási körzettel rendelkezik. Vagyis, a főiskolások többsége a saját megyéből, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből kerül ki, és mellette a környező megyéből (Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar megye) érkeznek jellemzően az intézménybe. A nem tradicionális hallgatók családi állapotukat tekintve jellemzően házasságban, vagy párkapcsolatban élnek, ugyanakkor minden 3. válaszadó egyedülálló. A szülők

legmagasabb iskolai végzettségének elemzésénél az tapasztaltuk, hogy az anyák magasabban iskolázottak, mint az apák. Az intézményenkénti összehasonlítás pedig arra mutatott rá, hogy Nyíregyházán 10%-kal magasabb az első generációs értelmiségiek aránya, mint Debrecenben. Megállapítottuk azt is, hogy mindkét szülő iskolai végzettsége kihat arra, hogy első vagy második diplomáját szerzi-e a nem nappalis hallgató.

A **felsőfokú tanulmányok** elemzéséhez a Debreceni Egyetem és a Nyíregyházi Főiskola karain tanulókat szakmák szerint csoportosítottuk: 1.) jogtudományi 2.) egészségügyi (3.) bölcsészettudományi 4.) gazdaságtudományi 5.) mezőgazdaság-tudományi, 6.) műszaki, informatikai tudományi 7.) pedagógusképzés és 8.) természettudományi szakmák. Nyíregyházára négyből három hallgató alapképzés megszerzése céljából jelentkezik a képzésre, míg Debrecenben ez csak minden 2. hallgatóról mondható el. A főiskolán mesterképzésre csak a válaszadók 16%-a jár, míg Debrecenben 30%. Vagyis, a főiskolára jellemzően az első diploma megszerzése miatt érkeznek a hallgatók. Az egyetem esetében az alapképzésre járók aránya alacsonyabb, mint a főiskolán, viszont magasabb a mesterképzésre járók aránya. A Nyíregyházi Főiskolán levelező vagy esti tagozaton tanulók 35%-a diplomás, míg a Debreceni Egyetemre járóknál közel 60%. Ez nagy különbség a két intézmény hallgatói között. Vagyis, a Debreceni Egyetemre járók mind a szülők, mind a saját iskolai végzettségüket tekintve magasabban iskolázottabbak, mint a Nyíregyházi Főiskolára járók. Ez a különbség a két intézmény hallgatói közt a második, harmadik és negyedik diplomások arányának vizsgálatakor is láthatóvá válik. Ráadásul, a Debrecenbe járók nyelvi szempontból is felkészültebbek a Nyíregyházára járó társaikhoz képest. A Debrecenbe járók átlagosan 9, míg a Nyíregyházára járók 11 éve szereztek diplomát, tehát az egyetemisták korábban visszaülnek az iskolapadba egy újabb végzettség megszerzésért, mint a főiskolások. Ha visszatérnek, akkor több időt is töltenek ott, mivel a Debrecenbe járóknál magasabb a diplomások, illetve többdiplomások aránya, mint a Nyíregyházán tanulók körében. A felsőfokú tanulmányok halasztása viszont Debrecenben háromszor gyakrabban fordul elő, mint Nyíregyházán. Ez viszont, valószínűleg a képzési időben mutat összefüggést.

Szakirodalom

Balázsovits M. – Kalocsainé Sánta H. (2006): Képzési igények a Pécsi Tudományegyetem levelező tagozatos hallgatói körében. *Educatio* 4, 828-836.

Balázsovits M. (2009): Felnőttek a felsőoktatásban. In Forray R Katalin – Juhász Erika (szerk.): *Non-formális – informális – autonóm tanulás*. Debreceni Egyetem, Debrecen, 146-152.

Engler Á. – Feketei Ilona Dóra (2007): A motivációs hatások a levelező tagozat hallgatóinak tanulásában. In Buda András – Kiss Endre (szerk.): *Interdiszciplináris pedagógia és az eredményesség akadályai*. Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete – Kiss Árpád Archivum Könyvtára, Debrecen 48-57.

Engler Ágnes (2011): *Kisgyermekes nők a felsőoktatásban*. Gondolat Kiadó, Budapest

Forray R Katalin – Kozma Tamás (2009): Felnőttek a felsőoktatásban In Bíró Zsuzsanna Hanna (2011, szerk.): *Az iskola térben, időben*. Új Mandátum Kiadó, Budapest 220-235.

Forray R Katalin (2008): Lakossági-társadalmi igények a felnőttek felsőfokú tovább tanulásában. http://real.mtak.hu/1754/1/47335_ZJ1.pdf (2010.12.05)

Kalocsainé Sánta Hajnalka (2009): A lifelong – learning nemek szerinti jellemzői a Szent István Egyetem levelező tagozatos hallgatóinak körében. In Karlovicz János Tibor (szerk.): *Speciális kérdések és nézőpontok a felsőoktatásban*. Neveléstudományi Egyesület, Budapest, 35-40.

Kispálné Horváth Mária (2007): A felnőttek tanulási jellemzői I. Vizsgálat a főiskolai felnőttoktatásban tanulók körében. *Új Pedagógiai Szemle*. 9. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00116/2007-09-ta-Kispalne-Felnottek.html> (2010.12.12)

Kispálné Horváth Mária (2007): A felnőttek tanulási jellemzői II. *Új Pedagógia Szemle*. <http://www.ofi.hu/tudastar/kispalne-horvath-maria-090617> (2010.12.12)

Kóródi Márta (2006): Nem nappali tagozatos képzések a Debreceni Egyetemen. *Educatio* 4. 818-828.

Nagy Éva (2006): Társadalmi igények a felnőttek felsőfokú továbbtanulásában. *Educatio* 4. 836-842.

Szabó Edit (2009): Felnőttek a felsőoktatásban. A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar három szervezeti egységében tanuló levelezős hallgatók motivációjának, véleményének, tanulási szokásainak felmérése. Debrecen, Debreceni Egyetem. Andragógia és Művelődéstudományok Tanszék. *Kézirat*.

Szerző

Tózsér Zoltán, Debreceni Egyetem, Debrecen (Magyarország), E-mail: tozser.zoltan@arts.unideb.hu

Köszönetnyilvánítás

A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg.

Az SPSS adatok tisztításában és elemzésében Marián Béla piackutató nyújtott segítséget. Hozzájárulását, értékes észrevételeit ezúton köszönöm.